

Jak (różnie) maluchy i starszaki uczą się i bawią na zajęciach językowych

Tatiana Konderak

Proces uczenia się dziecka polega na zdobywaniu wiedzy, umiejętności i doświadczeń. Właśnie na bazie doświadczeń, które dziecko zgromadziło w wyniku kontaktu z otoczeniem, różnego typu działalności wychowawczej dorosłych i własnej aktywności, powstają jego nowe zachowania i czynności. Nauczanie języka obcego, jak każde działanie edukacyjne, ma wpływ na całościowy rozwój dziecka, gdyż w wieku przedszkolnym pokonuje ono wiele etapów, które pozostają ze sobą w ścisłym związku.

Nauczyciel języka obcego pracujący z przedszkolakami nie tylko musi doskonale znać język obcy, ale i posiadać wiedzę z zakresu metodyki nauczania oraz tę dotyczącą rozwoju poznawczego, biologicznego, fizycznego, motorycznego czy emocjonalnego dziecka, gdyż owa wiedza pozwoli mu w optymalny sposób przygotować i przeprowadzić zajęcia dydaktyczne dla małych uczniów.

Twórcza aktywność dziecka

Naturalną potrzebą oraz warunkiem rozwoju dziecka jest jego aktywność, a stwarzając mu sprzyjające warunki do

poszerzenia wiedzy o świecie, pobudzamy jego myślenie, które rozwija się w działaniu. Małe dziecko najwięcej uczy się poprzez własną pracę: samodzielne, nieprzymusowe działanie. Zdaniem Grochowskiej (2013:108-109), w zdobywaniu wiedzy i kształtowaniu umiejętności dziecko wykorzystuje trzy sposoby gromadzenia informacji:

- uczenie się w trakcie własnych doświadczeń;
- uczenie się poprzez uzyskiwanie informacji od innych;
- uczenie się drogą refleksji.

Dzieci uwielbiają się uczyć i poznawać świat, zaspokajając w ten sposób potrzebę działania, ekspresji i samorealizacji. Wyzwolona potrzeba twórczości dziecka angażuje wszystkie

funkcje motoryczne, zmysłowe i uczuciowe, dając małemu uczniowi satysfakcję (Kłosińska 2000:19).

Wiele można dokonać nawet podczas krótkich, 30-minutowych zajęć dydaktycznych, pod warunkiem, że nauczyciel jest – i chce być – kreatywny. Lekcja języka obcego jest doskonałą okazją, by rozwijać u młodszych uczniów zarówno złożone procesy poznawcze (takie jak: język, mowa czy myślenie), jak i te elementarne, do których możemy zaliczyć: percepcję, pamięć, uwagę czy uczenie się, gdyż okres przedszkolny to czas, w którym dziecko jest otwarte na nowe doświadczenia i czuje nieodpartą potrzebę poznawania i działania.

Potrzeba twórczości tkwi w każdym z nas, a aktywność twórcza może przejawiać się we wszystkich dziedzinach życia, bez względu na wiek i uzdolnienia, gdyż jest jednym ze składników kształtujących naszą osobowość od najmłodszych lat. Rozwój mózgu jest najbardziej stymulowany przez kreatywne zajmowanie się wszelkimi rodzajami sztuki (Żylińska 2013:23), a działanie, aktywność poznawcza i ekspresja są nie tylko naturalną potrzebą dziecka, ale dostarczają mu również wielu przeżyć. Zdaniem R. Glotona i C. Clero (1976:228-229): *dziecko nie miałoby nigdy czasu, by usłyszeć, nauczyć się i zapamiętać wszystkie różnorodne formuły, którymi się posługuje w sposób spontaniczny, zatem musi konstruować, a więc wymyślać, dzięki strukturuwaniu schematów mniej lub bardziej ogólnych drogą eksperymentalnego błędzenia*. Czyli: każde działanie w zakresie aktywności jednostki jest twórcze, jeśli prowadzi do rezultatów dla niej nowych. Zadaniem nas, dorosłych, rodziców i nauczycieli, jest podsuwanie dziecku pomysłów, inspirowanie go i rozwijanie, aby samodzielnie chciało próbować, eksperymentować, czyli działać twórczo, uniezależniając się od innych osób.

Zajęcia z języka obcego w przedszkolu są ku temu doskonałą okazją, bo przecież wszystkie dzieci mają twórcze podejście do życia. Nauczyciel jest tutaj osobą inspirującą i organizującą warunki materialne i emocjonalne do rozwoju twórczej aktywności dzieci, poprzez stosowanie na zajęciach gier i zabaw językowych z wykorzystaniem ruchu, muzyki, różnych form plastycznych, literatury dziecięcej, elementów dramy i gier teatralnych, co pozwala dzieciom współuczestniczyć w odkrywaniu świata.

Piosenki i rymowanki

Podstawą nauczania języków obcych dzieci w wieku przedszkolnym są piosenki, rymowanki, wyliczanki i wierszyki,

spełniające wiele ważnych funkcji dydaktycznych (Iluk 2006:106-108). Można do nich wykorzystać ćwiczenia, które łączą ruch z muzyką i rytmem. Do takich form ruchu i ekspresji należą m.in.: ilustrowanie poszczególnych fraz gestem, czyli rodzaj opowieści ruchowej, pantomima (*powiedz, co pokazuję; pokaż, co mówię*), improwizacja ruchowa czy też inscenizacja treści utworu.

Muzyka jest tą dziedziną sztuki, która chyba najbardziej przemawia do wyobraźni dzieci i je fascynuje, będąc źródłem ich pogody ducha. Skutecznie pobudza radość i optymizm oraz stymuluje kreatywność najmłodszych (Podolska 2008:11). Piosenka poprzez tekst przemawia bezpośrednio do świata uczuć i wyobraźni dziecka, a prostota melodii i rytmu sprawia, iż jest najłatwiejszą i najbardziej dla dzieci dostępną formą muzyczną. Ponadto powiązanie melodii z tekstem sprawia, iż jest ona prostsza w odbiorze nawet dla najmłodszych uczniów, gdyż wszystko, co zrytmizowane, ułatwia dzieciom naukę i zapamiętywanie nowych treści. Nawet prosta melodia potrafi wytworzyć magiczną atmosferę, przyciągając i skupiając uwagę dzieci (Selby 2011:22). Praca z odpowiednio dobraną do wieku i zainteresowań dzieci piosenką obcojęzyczną nie tylko rozwija sprawności językowe, ale również pobudza i stymuluje procesy emocjonalne, społeczne, psychiczne czy też fizyczne (por. Siek-Piskozub, Wach 2006).

Co można zrobić z piosenką?

Dzieci chętnie uczą się różnych piosenek na pamięć i nie mają oporu, by często je śpiewać i łączyć z innymi działaniami. Z poznaną w przedszkolu piosenką w języku obcym można zrobić naprawdę wiele. Można ją:

- zaśpiewać: samemu, z kolegą czy koleżanką lub w grupie, cicho jak myszka lub głośno jak na występie przed publicznością;
- wykorzystać jako wyliczankę do różnych zabaw dziecięcych w przedszkolu, w domu lub na podwórku;
- opowiedzieć jak historyjkę lub wyrecytować jak wiersz;
- pokazać, wymyślając gesty do poszczególnych fraz, a nawet słów utworu;
- przedstawić, wykorzystując ilustracje do piosenki wykonane przez dzieci;
- odegrać jak sztukę teatralną, posługując się rekwizytami przygotowanymi przez małych uczniów na zajęciach językowych;

- zagrać w wiele językowych gier ruchowych, chociażby w uwielbiane przez dzieci śledztwo, zabawę w fanty, ciuciubabkę, *Simon says (Jacques a dit)* itd. czy w niezliczoną ilość ruchowych zabaw językowych z piłką;
- dotknąć, powąchać i skosztować, gdy piosenka opowiada o rzeczach jadalnych, a nauczyciel przyniósł te produkty na zajęcia;
- wyczarować z niej zupełnie nowy utwór, układając poszczególne rysunki w innej kolejności; im śmieszniejsze rzeczy wychodzą, tym ciekawiej, i tym większa chęć dzieci do zabawy i eksperymentowania ze słowami i zwrotami w języku obcym.

Ponadto piosenką można:

- pobawić się, wykorzystując ilustracje w formie małych kart do poszczególnych fraz piosenki, w takie gry i zabawy językowe, jak: ciepło-zimno; wyścigi; *Co zniknęło?*; *Daj mi, proszę; Biegnij do...*; *Magiczny woreczek, Rysunek parzy, Memo, Bingo, Lotto* itd.
- pochwalić się i nawet być lepszym od starszego brata, który nie zna np. francuskiego.

Jak widać, możliwości wykorzystania piosenki na zajęciach językowych są ograniczone wyłącznie pomysłowością i kreatywnością nauczyciela oraz dzieci, a z muzyką możemy połączyć elementy innych sztuk, takich jak: pantomima, rysunek czy literatura. Najważniejsze, by dobrze się bawić, gdyż to zabawa jest uniwersalną cechą dzieciństwa (Krzywoń 2011:225).

Bajki i baśnie

Literatura dziecięca, w tym szczególnie bajki i baśnie, spełnia zarówno funkcje edukacyjne, estetyczne, jak i zabawowe. Funkcje wychowawcze i poznawcze literatury mogą dotyczyć prawd i filozofii życiowych, norm społecznych i obyczajowych, jak również przestrzegać przed niebezpieczeństwem, uczyć postaw i zachowań pozwalających na bezpieczne życie we wspólnocie i świecie. Czytanie książek i opowiadanie bajek na lekcji języka obcego nie tylko oddziałuje na wszystkie sfery osobowości dziecka, ale przygotowuje ucznia do kolejnego etapu, opartego na rozwijaniu wszystkich sprawności językowych (Pamuła 2004:68-71).

Bajki i baśnie pozwalają wykorzystać niezwykle możliwości interpretacyjne dzieci (gest, mimika, intonacja) do rozwijania umiejętności językowych i poszerzania słownictwa. Baśń, jako jeden z podstawowych gatunków epickich literatury

ludowej, od wieków cieszy się niesłabnącą popularnością. Ten niewielkich rozmiarów utwór o treści fantastycznej, nasyconej cudownością związaną z wierzeniami magicznymi, może być źródłem ciekawych pomysłów na lekcje języka obcego dla dzieci w wieku przedszkolnym, gdyż baśń to jeden z tych gatunków literackich, który najbardziej upodobały sobie właśnie dzieci.

Narracja w baśniach odpowiada sposobom pracy umysłu dziecka, a zarazem jego potrzebom intelektualnym, emocjonalnym, komunikacyjnym (Iluk 2006:115). W tym wieku bowiem dominuje myślenie narracyjne, będące w późniejszym czasie bazą do rozwoju myślenia abstrakcyjnego, a procesy mentalne dzieci młodszych opierają się właśnie na historiach i epizodach (Gładysz 2011:21-28). Do zalet płynących z wykorzystania na zajęciach językowych tekstów narracyjnych możemy zaliczyć nie tylko budowanie przyjaznej atmosfery, wzrost zainteresowania i motywacji u dzieci czy wprowadzenie ich do innych kultur, ale także bliższe zaznajomienie się z rytmem i intonacją języka, tak ważną naukę słów w kontekście, jak również ćwiczenie wyobraźni i umiejętności przewidywania. To także okazja do poprawy umiejętności słuchowych, wymowy czy sprawności mówienia.

Kryteria doboru tekstów narracyjnych

Ponieważ tekst glottodydaktyczny (w tym przypadku bajka lub baśń) powinien umożliwiać rozwój wszystkich sprawności językowych, na efektywność i optymalizację procesu nauczania ma duży wpływ odpowiedni dobór tekstów, opierający się na ścisłych założeniach glottodydaktycznych, językoznawczych i literaturoznawczych (Kozłowski 1991:21). W przypadku uczniów młodszych wybór ten jest zdeterminowany przez ich naturalne możliwości rozwojowe (intelektualne, percepcyjne i językowe), ich potrzeby i zainteresowania, zatem aby sprostać tym uwarunkowaniom, należy dobierać teksty o szerokiej tematyce.

Nieco inne kryteria wyboru tekstów narracyjnych wymienia Iluk (2006:121-125). Jego zdaniem, treść stosowanej w nauczaniu języków obcych bajki czy opowiadania powinna być dziecku znana lub wykazywać wysoki stopień przewidywalności. Możliwość identyfikowania się z bohaterami wywołuje w małym uczniu zaangażowanie emocjonalne, pobudzając dziecięcą fantazję. Tekst powinien również zawierać dużą „dawkę” znanego słownictwa

dotyczącego najbliższego środowiska dzieci, przy czym istotne jest także, aby w tekście powtarzały się nie tylko epizody, ale również zwroty i wyrażenia, a ich użycie było w dużym stopniu przewidywalne. Zdaniem Iluka, taka powtarzalność zwrotów i wyrażen w tekście, w połączeniu z kolokacjami, umożliwi dzieciom nie tylko antycypację i aktywny udział w opowiadaniu, ale także łatwiejsze zapamiętanie słownictwa.

Przedszkolak aktorem

Ważne jest, aby opowiadaną historyjkę lub bajkę można było przedstawić, np. w formie pantomimy lub dramy, a zatem – aby tekst mógł być zaprezentowany w formie dialogu. Autor podkreśla również, że opowiadana historyjka lub bajka powinna umożliwić intensywną i jasną wizualizację zarówno treści, jak i przebiegu akcji, co ułatwia uczniom prawidłowe kojarzenie informacji werbalnych i niewerbalnych (Iluk 2006:122). Natomiast stosowanie różnorodnych materiałów dydaktycznych, w połączeniu z ruchem całego ciała, gestem i mimiką, pozwala na multisensoryczną prezentację treści kształcących, a także przetwarzanie, rozumienie oraz zapamiętywanie tekstu i zawartych w nim informacji. Z takiego wielokanałowego przekazu nauczanych treści mogą skorzystać wszyscy uczniowie, nawet ci, którzy cierpią na dysfunkcję któregoś kanału percepcyjnego (Gładysz 2011:25). Ponadto interakcja między ruchami ciała, melodią języka i sekwencją następujących po sobie obrazów dokonuje się na poziomie rytmu językowego i dlatego ważne jest, by już na początku nauki umożliwić uczniom kontakt nie tylko z językiem potocznym, ale również z bogactwem języka poetyckiego (Jaffke, Maier 2001:101).

Poza odgrywaniem scenek i grami teatralnymi, warto również wykorzystywać na zajęciach językowych elementy dramy, która jest sposobem poznawania świata za pomocą działania, ale przede wszystkim jest metodą wszechstronnego rozwijania osobowości (Dziedzic 1999:9). Opiera się ona na naturalnej skłonności dziecka do naśladownictwa i zabawy oraz umiejętności życia fikcją, gdyż w dramie wykorzystuje się spontaniczność, chęć aktywnego działania i naturalną potrzebę zabawy. Drama nie tylko wdraża do samodzielności i aktywności, ale przede wszystkim rozwija wyobraźnię, fantazję, wrażliwość emocjonalną i plastyczność ciała. Jak wiadomo, największą przyjemnością sprawia dzieciom odgrywanie różnych ról i wyrażanie własnych myśli i uczuć przez ruch (Jaffke, Maier 2001:102).

Propozycje bajek obcojęzycznych

Bogaty wybór bajek i baśni w wielu językach (francuskim, angielskim, niemieckim, hiszpańskim i włoskim) do wykorzystania na zajęciach językowych proponuje wydawnictwo ELI¹. Dla najmłodszych w ramach zielonej serii przygotowano 16 tradycyjnych baśni napisanych takim językiem, aby mali uczniowie już na poziomie początkującym mogli czerpać przyjemność z ich słuchania i oglądania, a starsi również z czytania. Rozkładane, bogato ilustrowane strony książeczki, obrazkowe słowniczki oraz gry i zabawy językowe przyciągają uwagę młodych uczniów. Znajdziemy tu takie pozycje, jak: *Kopciuszek*, *Czerwony Kapturek*, *Śpiąca królewna*, *Brzydkie kaczątko*, *Pinokio* i inne. Każda książeczka z tej serii liczy 24 strony i – co ważne – zawiera dołączoną płytę CD z nagraniem pełnego tekstu bajki, trwającym około 15 min.

Literatura tego typu stwarza możliwość twórczego działania w rozmaitych inscenizowanych zabawach, a treść bajki można odtworzyć w formie dramatyzowanej, dzięki czemu uczniowie, identyfikując się z bohaterami, uczestniczą w ich przygodach i przeżywają fikcyjne sytuacje. Zabawy udratyzowane i gry teatralne oparte na poznanych utworach nie wymagają posługiwania się słowami tekstu, stwarzając możliwość rozwijania słownej inwencji dzieci, dostosowaną do ich poziomu znajomości języka obcego. Kontakt z tego typu literaturą budzi w dzieciach wrażliwość estetyczną, sprzyjając rozwijaniu postaw twórczych i wyzwalaniu form ekspresji słownej i plastycznej. Jest to uczenie się aktywne, będące podstawą rozwoju wszystkich potencjałów dzieci (Karwowska-Struczyk 2012:164).

Animacje muzyczne i filmowe

Jako nauczycielka języka francuskiego często wykorzystuję na zajęciach wideoklipy do nauczanych piosenek, wycieczek i rymowanek, dostępne w serwisie internetowym YouTube. Na pierwszych zajęciach z nową piosenką dzieci mogą zapoznać się nie tylko z melodią i rytmem nowego utworu, ale również obejrzeć jego treść przedstawioną w tym krótkim nagraniu. Gdy już znamy piosenkę, oglądamy i śpiewamy ją razem, indywidualnie lub w parach, a następnie odgrywamy scenki, czerpiąc pomysły z obejrzanego teledysku.

Również animowane bajki obcojęzyczne są dobrym sposobem nie tylko na urozmaicenie zajęć, ale przede wszystkim

¹ Z pełną ofertą wydawnictwa można się zapoznać na stronach: <http://www.elionline.com>

na osłuchanie małych uczniów z melodią zdania nauczanego języka obcego i wzbogacenie słownictwa zarówno biernego, jak i czynnego. Szczególnie polecam amerykański serial *Dora poznaje świat* dostępny w wielu wersjach językowych. Każdy odcinek trwa około 20 min i dzięki interaktywnemu charakterowi bajki (bohaterka zadaje pytania, czekając na odpowiedź, lub prosi widza o pomoc w wykonaniu jakiegoś zadania), dzieci mogą czynnie uczestniczyć w jej przygodach. Często na zajęcia z języka francuskiego dzieci przynoszą mi prace plastyczne wykonane w przedszkolu lub w domu, odwołujące się do obejrzanego odcinka.

Przedszkolak artystą plastykiem

Aby rozwijać ekspresję plastyczną dzieci, potrzeba ciągłej i systematycznej inspiracji ich twórczości, której źródłem mogą być również gry i zabawy językowe stosowane przez nauczyciela języka obcego, poznawane utwory, wysłuchane bajki i opowiadania czy też obejrzone filmy animowane. Podejmowana przez dzieci działalność plastyczno-konstrukcyjna rozwija ich twórczą inicjatywę, pomysłowość, wiarę we własne siły, pobudzając jednocześnie rozwój umysłowy i emocjonalny (Kwiatkowska 1980:340). Ważne jest, aby w miarę możliwości stosować różne techniki plastyczne, a więc nie tylko rysunek, malowanie czy wycinanie i wyklejanie, ale również lepienie, układanki z różnych elementów, konstruowanie czy przygotowywanie rekwizytów do gier teatralnych i dramatycznych. Ponieważ zajęcia językowe są ograniczone czasowo i trwają zazwyczaj 30 min, należy wcześniej przygotować zarówno szczegółowy scenariusz zajęć, jak i wszystkie materiały dydaktyczne, które będą nam potrzebne do jego realizacji.

Nauczyciel

Najważniejszą jednak rolę w inspirowaniu dziecięcego działania i twórczości na zajęciach językowych (i nie tylko) ma dorosły, czyli nauczyciel. To do niego należy wytworzenie odpowiedniego klimatu potrzebnego do odbierania i wyrażania przeżyć, również tych artystycznych, zapewnienie poczucia bezpieczeństwa, wolności wypowiedzi bez uwag krytycznych, atmosfery życzliwości, ufności i serdeczności. Innymi słowy: dobra atmosfera w grupie, szacunek i aproba, pobudzają do twórczości i sprzyjają uruchamianiu i kształceniu postaw twórczych naszych uczniów. Stosowanie różnorodnych metod i technik na zajęciach z języka obcego w przedszkolu zwiększa

efektywność procesu poznania i działania dziecka w wielu obszarach. Pamiętajmy również, że im więcej humoru na naszych lekcjach w różnych formach nauki języka, tym lepsze efekty.

Przedszkolaki uczą się i bawią na zajęciach językowych

Wiele czynników przemawia za jak najwcześniejszym rozpoczynaniem nauki języków obcych, lecz by kształcenie obcojęzyczne dzieci było skuteczne, musimy uwzględnić ich cechy rozwojowe.

Dzieci 3- i 4-letnie

Trzylatek jest już poważnym partnerem w zabawie i w rozmowie, chętnie włącza się do czynności dorosłych i wykonuje polecenia, również te w języku obcym. Bardzo lubi wszelkiego rodzaju rytuały na rozpoczęcie i zakończenie zajęć: przywitanie z maskotką, sprawdzanie i odznaczanie obecności z chóralnymi *absent(e)*, któremu towarzyszy ustalony wspólnie gest, czy zaśpiewanie rytualnej piosenki. Czterolatki natomiast bardzo chętnie odpowiadają również za swoich kolegów, za maskotkę, okazują większą chęć i spontaniczność w zabawie językiem obcym, gdy są to już dobrze opanowane słowa i zwroty.

W tym wieku kontakty społeczne, zarówno z osobami dorosłymi, jak i innymi dziećmi, przyjmują postać naśladownictwa. To nadal jedna z głównych dróg uczenia się dzieci. Na zajęciach językowych można wykorzystać ich naturalną skłonność do naśladowania ruchowego i słownego w zabawach typu pantomima, *Gadające lustro* czy *Echo*, gdzie nauczyciel jest wzorem.

U maluchów dominuje zabawa samotna lub równoległa, a zatem mała jest przydatność gier i zabaw wymagających współdziałania. Małe dzieci chętnie bawią się samotnie, rzadko we dwoje. Źródłem pomysłów do dziecięcych zabaw jest życie codzienne, a podpatrując czynności ludzi dorosłych, ich zachowanie, gesty i mowę, dzieci wykorzystują je początkowo w zabawach manipulacyjno-funkcjonalnych, następnie w zabawach tematycznych, które stopniowo przechodzą w zabawy w role, w których dzieci odgrywają czynności dorosłych.

Na zajęciach językowych z maluchami z powodzeniem możemy stosować techniki dramatyczne, odgrywanie scenek czy teatryku, dbając o szczegóły i elementy potrzebne do odtworzenia rzeczywistej, zauważonej lub przeżytej przez dziecko sytuacji, a każdy wierszyk, piosenkę czy wyliczankę

można zagrać i przedstawić. Dzieci chętnie przyjmują rolę bohaterów, a także narratorów poznawanych utworów.

U czterolatek pojawia się już tendencja do szukania towarzystwa, a zatem możemy zaplanować gry i zabawy językowe w parach, jednak nadal dominuje potrzeba zabawy indywidualnej. Poczucie humoru i atmosfera tajemniczości niezwykle pomagają w zachęcaniu dzieci do uczestnictwa w zajęciach.

Ponieważ myślenie wchodzi dopiero w fazę konkretno-wyobrażeniową, słowo powinno towarzyszyć działaniu, a nauczanie musi się skupiać na konkretnych przedmiotach, osobach i sytuacjach, znanych dzieciom z bezpośredniego doświadczenia. Ucząc piosenki o owocach, najlepiej przynieść je na zajęcia, by dzieci mogły zaangażować w poznanie słów wszystkie zmysły, biorąc owoce do ręki, dotykając ich czy kosztując. Dziecko w tym wieku myśli i uczy się całym ciałem, za pomocą oczu, uszu i rąk.

Pamięć 3- i 4-latków ma charakter mimowolny, a zatem najwięcej nowych faktów i słów zapamiętują one w zabawie. Pamiętając o krótkotrwałej koncentracji uwagi, w nauczaniu języka obcego koniecznie wymuszamy ją poprzez jakość i siłę danego zadania, a więc jego atrakcyjność, różnorodność technik i tematy z obszaru zainteresowań dzieci. Nauczanie wymaga wielokrotnych powtórzeń w atrakcyjnej formie, najlepiej w postaci zrytmizowanej (piosenka, wylicznanka, wierszyk, rapowanka), oraz zastosowania różnorodnych bodźców podtrzymujących uwagę (obraz, dźwięk, ruch, zajęcia plastyczne, muzyczne czy teatralne). Jako że dzieci odczuwają potrzebę sterowania własną aktywnością, należy dać im czas na podjęcie danej aktywności, czy to ruchowej, czy słownej.

Ze względu na rozwój motoryczny młodsze dzieci nie potrzebują jeszcze tak wiele ruchu jak ich starsi koledzy. Ponieważ maluchy łatwo się męczą, chociaż szybko regenerują siły, zabawy i ćwiczenia ruchowe powinny być krótkie, nieprzekraczające 2-3 min. Warto pamiętać o częstym odpoczynku po krótkotrwałym wysiłku i nie łączyć zbyt wielu rodzajów aktywności ruchowej, chociaż dla czterolatek dynamicznie poprowadzona zabawa w wyścigi czy pantomimę skupi ich uwagę nawet na 5 min. Są one już bardziej ruchliwe i bardziej sprawne, mają zwiększoną potrzebę ruchu i działania, coraz aktywniej dążą do poznawania świata rzeczy i zjawisk z najbliższego otoczenia. Planując zajęcia językowe w grupie średniaków, należy uwzględnić większą ilość ćwiczeń fizycznych (np. gimnastyka po francusku czy angielsku)

i zabaw ruchowych. Pamiętajmy, by gesty ilustrujące treść poznawanych utworów były proste i łatwe do pokazania, szczególnie przy bardziej skocznych i dynamicznych utworach.

Biorąc pod uwagę słabo rozwiniętą motorykę małą, zajęcia plastyczne maluchów powinny raczej polegać na przyklejaniu niż wyklejaniu, kolorowaniu niż rysowaniu, chociaż w drugiej połowie trzeciego roku życia dziecko potrafi już poprawnie trzymać kredkę, a dziecko 4-letnie wypełnia już kontury kolorem czy wykonuje prosty rysunek, gdyż coraz sprawniej posługuje się ołówkiem, kredkami, a nawet nożyczkami. W tej grupie wiekowej przygotowane materiały dydaktyczne powinny być duże, kolorowe i z małą ilością szczegółów.

Zwłaszcza w tej grupie wiekowej, ze względu na rozwój emocjonalny dzieci, bardzo ważny jest ciepły, życzliwy nauczyciel i związana z tym spokojna i pogodna atmosfera panująca na zajęciach. Trzylatki nie lubią gwałtownych, głośniejszych zmian zachodzących w otoczeniu, a zatem przejście do kolejnej aktywności powinno być płynne. Zarówno trzylatki, jak i o rok starsze dzieci często garną się do nauczyciela, przytulają, koniecznie chcą koło niego siedzieć na zajęciach, szukając bliskości i kontaktu fizycznego. Nieporozumienia i kłótnie, które mogą się pojawić, należy szybko i dyplomatycznie rozwiązywać, gdyż właśnie u dzieci 3- i 4-letnich wyraźnie nasilają się reakcje nawet bardzo gwałtownego gniewu ze stosunkowo błahego powodu. Agresja (w tym również fizyczna), upór czy rywalizacja stanowią naturalny etap rozwoju emocjonalnego. Najlepsza reakcja nauczyciela to szybka, spokojna interwencja poparta krótkim komunikatem słownym (*Przykro mi, że nam przeszkadzasz; Wierzę, że potrafisz nie dokuczać koledze itp.*) i płynne przejście do kolejnego punktu zajęć.

Niewskazane są gry, w których sukces może odnieść tylko jedna osoba. Dobrze sprawdzają się zabawy typu: *Co zniknęło? Zgadnij, co mam?; Biegnij do...; Daj mi, proszę*; w których grupa gra przeciwko nauczycielowi. W tym wieku dzieci nie zawsze potrafią podporządkować się normom grupowym, gdyż egocentryzm to naturalna faza rozwojowa występująca u przedszkolaków. Na zajęciach językowych należy zawsze przewidzieć tyle sztuk np. rysunków czy przedmiotów potrzebnych do danej zabawy językowej, aby każde dziecko miało jeden egzemplarz. Również w grach należy pamiętać, aby każdy mógł wziąć w niej udział: coś powiedzieć, rzucić piłeczką, dać fant czy też chować lub szukać w zabawie w ciepło-zimno.

Dzieci 5- i 6-letnie

W tym wieku nadal ulubioną formą działania dzieci jest zabawa, podczas której zapamiętują najwięcej faktów i słów. Ich uwaga jest skoncentrowana na atrakcyjnych i silnych bodźcach, a rozwijająca się pamięć słowno-logiczna sprawia, iż najskuteczniej uczą się w działaniu. Najlepiej zapamiętują to, co wywołało emocje oraz wpłynęło pozytywnie na ich rozwój sensoryczny. Niezbędne zatem na naszych lekcjach będą umiejętności aktorskie, poczucie humoru, budowanie atmosfery tajemniczości przy wyjmowaniu nowych materiałów dydaktycznych, estetyczne i kolorowe pomoce wizualne, jak również autentyczne przedmioty, zabawki, maskotki, które można wziąć do ręki przy wprowadzaniu nowego słownictwa.

Pięciolatek to uczeń o dużej potrzebie aktywności fizycznej, a zatem na zajęciach językowych doskonale sprawdzają się wszelkie dydaktyczno-językowe zabawy ruchowe, takie jak: wyścigi, *Woda-ład, Pająk i muchy, Simon says (Jacques a dit)*, czy zabawy z piłką, np.: *Piłka parzy*, zabawa w fanty, *Hasto-odzew* itp. Sześciolatek jest już bardzo zręczny i sprawny, jego ruchy są płynne, skoordynowane i harmonijne. Wymyślając gesty ilustrujące treści poznawanych w języku obcym utworów, dzieci chętnie przystają na skomplikowane propozycje, wymagające precyzji ruchu i dynamizmu. Również prace plastyczne dzieci starszych są wielobarwne i zawierają wiele szczegółów, co świadczy o coraz większej sprawności motorycznej. Ze starszymi dziećmi możemy już planować wspólne wykonanie rekwizytów czy pacynek, jak również tworzenie, uzupełnianie, kolorowanie rysunków i ilustracji do poznawanych treści.

Rozwojowi motorycznemu towarzyszy postępujący rozwój umysłowy i zwiększająca się rola czynnika świadomości w postępowaniu. W związku z wyraźnie poszerzonym zakresem treści dydaktycznych wprowadzanych na zajęciach językowych, tym bardziej istotne staje się w grupie dzieci starszych zrównoważenie zadań umysłowych możliwością pełnego, swobodnego wyżycia się ruchowego. Przygotowując scenariusz zajęć dla starszaków, warto uwzględnić w nim zadania i ćwiczenia zaspokajające ich wzmożoną potrzebę ruchu i wysiłku fizycznego, co warunkuje utrzymanie w grupie dyscypliny.

W tym przedziale wiekowym nasila się potrzeba współdziałania z rówieśnikami, przejawia się wrażliwość na opinię otoczenia i rodzi się chęć współzawodnictwa. Ważne,

by stosując gry i zabawy językowe oparte na rywalizacji, kształtować zgodne współzycie dzieci w grupie, gdyż właśnie w tym okresie pojawiają się sprzeczności interesów podczas różnych aktywności, mnożą się konflikty, zawiązują sympatie i powstają antypatie, zdarza się nadużywanie przewagi i dokuczanie. Sześciolatek potrafi już podporządkować się wymaganiom innych i stara się opanowywać swoje reakcje, chociaż jego nastroje i uczucia są jeszcze zmienne. Zaczyna przewidywać intelektualne i emocjonalne skutki własnych działań.

W pracy wychowawczej nad przyswajaniem przez dzieci właściwych norm postępowania warto stosować metodę umów i konsekwentnie ich przestrzegać. W bardziej żywiołowych grupach przydatne może się okazać wprowadzenie systemu nagród (nie kar) z zastosowaniem symboli graficznych, naklejek czy też pieczętek.

Ponieważ z wiekiem zwiększa się możliwość dłuższego skupienia uwagi na jednym temacie (kształtowanie się uwagi dowolnej), dzieci starsze stają się coraz bardziej zdolne do wykonywania wyznaczonych im zadań, skoncentrowania się wokół działania wspólnego dla całej grupy, co wiąże się ze wzrostem możliwości ich twórczej ekspresji: ruchowej, słownej, wokalne i plastycznej. Dużą rolę w tym okresie odgrywają zajęcia w formie zabaw dydaktycznych. Wspólnie podejmowane zadania mają dla dzieci szczególne znaczenie. Dobrze sprawdzają się w tym wieku zadania językowe wymagające współdziałania, gdyż cel osiągnąć zespołowym wysiłkiem, efekt, do którego każde dziecko w pewien sposób się przyczynia, jest istotnym czynnikiem motywacyjnym. Gry planszowe typu *Bingo, Lotto*, również te wykonane wspólnie do danego zakresu leksykalnego, nie zapominając o grze *Memory*, należą do ulubionych statycznych gier językowych w tym przedziale wiekowym. Czynności poznawcze wykonywane przez dzieci w różnych zadaniach stają się działaniami celowymi, świadomymi, zorganizowanymi i motywującymi do aktywności i wysiłku.

Zabawa dzieci pięcioletnich odzwierciedla rzeczywistość, wyraża przeżycia i zainteresowania, sięgające dalej niż najbliższe otoczenie. Widać to wyraźnie w zabawach tematycznych starszaków, kiedy dokładnie odtwarzają one zaobserwowane czynności, zachowania, nawet gesty i mimikę, dbając przy tym o szczegóły. Bardzo dobrze na zajęciach z języka obcego sprawdzają się wszelkiego rodzaju scenki, teatryki i zabawy dramatyczne z wykorzystaniem rekwizytów. Następuje

również wyraźny rozwój zabaw konstrukcyjnych, w których dzieci stosują wiedzę opartą na obserwacji. Ponieważ dzieci 5- i 6-letnie lubią zabawy manipulacyjne, można wykorzystać zabawę w budowanie ze słów i klocków wieży Babel. Potrzebne jest do tego pudełko klocków, a celem językowym jest powtórka materiału. Rozpoczyna nauczyciel, przypominając poznany już na lekcji języka obcego temat, mówiąc np.: *Na śniadanie jadam..., czy Na urodziny chciał(a)bym...* lub zaczyna opowiadać (nie śpiewać) poznaną wcześniej piosenkę, wylizankę czy wierszyk. Każde dziecko mówiące kolejne słowo, frazę lub całe zdanie, dokłada kolejny klocek. Z sześciolatkami bawimy się również w rozbieganie wieży i wówczas opowiadamy dany utwór od końca, posiłkując się w razie konieczności jego ilustracją. Niezwykle cenna u nauczyciela języka obcego pracującego z dziećmi jest umiejętność zaadaptowania ulubionych zabaw dzieci do celów językowych.

Obok zajęć prowadzonych z całą grupą istotne znaczenie ma również praca w małych zespołach i indywidualna, co w warunkach przedszkolnych nie zawsze jest łatwe, a w bardzo licznych grupach wręcz niemożliwe.

Krąg zainteresowań dzieci 5- i 6-letnich jest coraz szerszy. Są one ciekawe świata, dociekają przyczyn różnych poznawanych faktów i zjawisk i dążą do poznania i zrozumienia praw nimi rządzących. Warto wyjść naprzeciw ich zainteresowaniom i wykorzystać tę ciekawość poznawczą do wprowadzenia ich w tematykę związaną z ciekawostkami dotyczącymi kraju, którego języka nauczamy. Opowieść o produkcji serów pleśniowych, historia pewnej winnicy czy etapy budowy wieży Eiffla, poparte zdjęciami, ilustracjami, rysunkami, degustacją winogron czy krótkimi nagraniami wideo wzmocnią to, co na tym etapie nauczania języka obcego wydaje nam się najważniejsze: radość z uczestnictwa w zajęciach z języka obcego i pozytywną motywację do nauki na dalszych etapach kształcenia.

Bibliografia

- Dziedzic, A. (1999) *Drama a wychowanie*. Warszawa: Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli.
- Gloton, R., Clero, C. (1985) *Twórcza aktywność dziecka*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Gładysz, J. (2011) Rola tekstów narracyjnych we wczesnym nauczaniu języków obcych. W: „Języki Obce w Szkole”, nr 1, 21-28.
- Grochowalska, M. (2013) Nauczyciel małego dziecka w przestrzeniach edukacyjnych. W: T. Parczewska, B. Bilewicz-Kuźnia (red.) *Edukacja przedszkolna w Polsce i na świecie*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 107-124.

- Iluk, J. (2006) *Jak uczyć małe dzieci języków obcych?* Częstochowa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Lingwistycznej.
- Jaffke, Ch., Maier, M. (2011) *Języki obce dla wszystkich dzieci*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Klośńska, T. (2000) *Droga do twórczości*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Kotarba, M., (2007) *Przedszkolak, język obcy i ... Ty*. Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora.
- Kozłowski, A. (1991) *Literatura piękna w nauczaniu języków obcych*. Warszawa: WSiP.
- Krzywoń, D. (2011) Ludoterapia – „baw i ucz” w procesie wczesnego wspomagania rozwoju zdolności dziecka. W: I. Adamek, Z. Zbróg (red.) *Dziecko – uczeń a wczesna edukacja*. Kraków: LIBRON and Authors, 221-227.
- Kwiatkowska, M. (1980) Wychowanie estetyczne. W: M. Dunin-Wąsowicz (red.) *Vademecum nauczyciela sześciolatków*. Warszawa: WSiP, 328-347.
- Pamuła, M. (2004) *Metodyka nauczania języków obcych w kształceniu zintegrowanym*. Warszawa: Fraszka Edukacyjna.
- Parczewska, T. (2013) B. Bilewicz-Kuźnia. *Edukacja przedszkolna w Polsce i na świecie*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Podolska, B. (2008) *Muzyka w przedszkolu*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Selby, C. (2011) *Jak pomóc dziecku nauczyć się angielskiego*. Warszawa: Agora SA.
- Siek-Piskozub, T., Wach, A. (2006) *Muzyka i słowa. Rola piosenki w procesie przyswajania języka obcego*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Żylińska, M. (2013) *Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Bibliografia uzupełniająca

- Florek, A. (2010) *Dziecko w grupie. Wychowanie przedszkolne w grupie integracyjnej zróżnicowanej wiekowo*. Warszawa: Wydawnictwo Pedagog.
- Gruszczyk-Kolczyńska, E., Zielińska, E. (2004) *Wspomaganie rozwoju umysłowego czterolatków i pięciolatków*. Warszawa: WSiP.
- Harwas-Napierała, B., Trempała, J. (2000) *Psychologia rozwoju człowieka*, t. 2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Klim-Klimaszewska, A. (2011) *Pedagogika przedszkolna*. Warszawa: ERICA.
- Przetacznikowa, M. (1978) *Podstawy rozwoju psychicznego dziecka*. Warszawa: WSiP.
- Vasta, R., Haith, M.M., Miller, S. (1995) *Psychologia dziecka*. Warszawa: WSiP.

Tatiana Konderak

Absolwentka filologii romańskiej i studiów europejskich Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. W Instytucie Romanistyki UW przygotowuje rozprawę doktorską dotyczącą edukacji obcojęzycznej dzieci w wieku przedszkolnym. Założycielka Szkoły Języków Obcych TINA specjalizującej się w nauczaniu języków obcych dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Autorka wielu artykułów, materiałów dydaktycznych i scenariuszy zajęć.